Dziennik Urzędowy
Unii Europejskiej

PL
Seria C

C/2026/19

16.1.2026

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

Wspieranie zrównoważonego wzrostu gospodarczego i wysokiej jakości miejsc pracy w regionie eurośródziemnomorskim – promowanie przedsiębiorczości i wykorzystywanie potencjału kobiet i osób młodych

(opinia z inicjatywy własnej)

(C/2026/19)

Sprawozdawczyni: **Milena ANGEŁOWA**

Współsprawozdawca: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Doradczynie i doradcy	Tellervo KYLÄ-HARAKKA-RUONALA (z ramienia sprawozdawczyni, Grupa I) Ioannis GRIGORIADIS (z ramienia współsprawozdawcy, Grupa III)
Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	27.2.2025
Podstawa prawna	Art. 52 ust. 2 regulaminu wewnętrznego
Wniosek o wydanie opinii	
Podstawa prawna	
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Stosunków Zewnętrznych
Data przyjęcia przez sekcję	9.7.2025
Data przyjęcia na sesji plenarnej	18.9.2025
Sesja plenarna nr	599
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	87/0/5

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Celem niniejszej opinii z inicjatywy własnej EKES-u jest określenie potencjalnych sposobów wspierania przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy wysokiej jakości w regionie śródziemnomorskim, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania potencjału kobiet i osób młodych oraz jego zwiększenia. Opinia ma dostarczyć wkład w opracowanie oczekiwanego od dawna paktu na rzecz regionu śródziemnomorskiego ([1]), a także pobudzić bardziej sprzyjający włączeniu społecznemu i odporny wzrost gospodarczy oraz ogólny dobrobyt w całym regionie.

1.2. Tradycyjne role związane z płcią i normy społeczne nadal ograniczają udział kobiet w życiu gospodarczym i społecznym w wielu częściach regionu. EKES uważa, że kluczowe znaczenie ma określenie i usunięcie związanych z płcią przeszkód strukturalnych dotyczących edukacji, rynków pracy i przedsiębiorczości. Apeluje również o podnoszenie świadomości na temat korzyści płynących z różnorodności i równości płci w gospodarce i społeczeństwie, poprzez odniesienia do wzorców do naśladowania i osiągnięć przedsiębiorczyń i liderek.

1.3. EKES podkreśla, że osoby młode mogą stać się jednym z najcenniejszych atutów krajów Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (MENA). Wykorzystanie ich potencjału wymaga dostępu do edukacji i możliwości rozwijania umiejętności (w tym solidnych umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i obywatelstwa), od kształcenia podstawowego po szkolenie zawodowe i szkolnictwo wyższe. Potrzebne są większe inwestycje w programy mobilności młodzieży i wymiany studentów, w tym poprzez skuteczną współpracę uniwersytecką, z największym udziałem krajów partnerskich Euromed.

([1]) Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego – Nowy pakt dla regionu śródziemnomorskiego (opinia rozpoznawcza) (Dz.U. C, C/2026/28, 16.1.2026, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2026/28/oj).

1.4. Należy zachęcać dziewczęta i kobiety do studiowania nauk przyrodniczych, technologii, inżynierii i matematyki (STEM) oraz zatrudniać je w zawodach wysokiej jakości w tej dziedzinie. Umiejętności cyfrowe i wiedza finansowa są również niezbędne do zwiększenia ich szans na przedsiębiorczość i przywództwo. Komitet uważa, że aby przezwyciężyć dysproporcje regionalne i izolację geograficzną, istotne jest również wykorzystanie uczenia się online i uczenia mobilnego, pozwalające mieszkańcom regionów oddalonych na równy dostęp do kształcenia i szkolenia.

1.5. Aby dać młodym ludziom obiecujące widoki na przyszłość w regionie, należy ulepszyć ich możliwości i warunki pracy oraz zapewnić im środki umożliwiające wywieranie wpływu na społeczeństwo i zaangażowanie obywatelskie. EKES uważa również, że nadrzędne znaczenie ma poprawa jakości warunków pracy kobiet, w tym poprzez zapobieganie dyskryminacji i molestowaniu. Ponadto kluczowe jest uwolnienie ich potencjału przywódczego w polityce, biznesie i społeczeństwie obywatelskim.

1.6. Komitet podkreśla pilną potrzebę zapewnienia kobietom i osobom młodym pełnego zakresu możliwości w dziedzinie przedsiębiorczości. Wymaga to sprzyjających warunków dla przedsiębiorstw i odpowiedniego dostępu do finansowania, a także do energii elektrycznej i infrastruktury cyfrowej, gruntów, wody i innych zasobów naturalnych oraz do prawnie zagwarantowanej i zabezpieczonej własności. Należy również zapewnić możliwości tworzenia sieci kontaktów i nawiązywania współpracy, w tym dostęp do ekosystemów innowacji i ośrodków przedsiębiorczości.

1.7. EKES podkreśla znaczenie praworządności i wskazuje, że pewność prawa i przewidywalność mają zasadnicze znaczenie dla prowadzenia jakiejkolwiek działalności gospodarczej w dowolnym kraju. Należy podjąć poważne wysiłki w celu przyspieszenia działań antykorupcyjnych oraz wdrożenia międzynarodowych konwencji dotyczących pracy i praw człowieka.

1.8. Oprócz nowych przedsiębiorców również istniejące MMŚP ([2]) potrzebują sprzyjającego otoczenia operacyjnego. EKES podkreśla, że korzystne warunki inwestycyjne i nowe możliwości handlowe dzięki dotarciu do szerszych rynków odgrywają kapitalną rolę we wspieraniu rozwoju tych przedsiębiorstw i osiągania sukcesów w regionie śródziemnomorskim. Aby skorzystać ze środków wsparcia, MMŚP muszą zostać wprowadzone z „szarej strefy" nieformalnego sektora i zarejestrowane jako część formalnej gospodarki.

1.9. Ponadto Komitet zwraca uwagę na konkretne dziedziny o rosnącym potencjale przedsiębiorczości, które należy oceniać i promować w kontekście partnerstw śródziemnomorskich. Obejmują one na przykład zrównoważone rolnictwo i turystykę, produkcję energii ze źródeł odnawialnych, zaawansowane technologie gospodarowania wodą i zaopatrzenia w wodę oraz rozwój gospodarki cyfrowej, a także sektory kreatywne, tradycyjne rzemiosło i wolne zawody.

1.10. EKES podkreśla znaczenie projektów promujących łączność rynkową w całym regionie Morza Śródziemnego, w tym połączenie rynków energii i sieci energetycznych. Należy zatem przyspieszyć realizację wszystkich odpowiednich projektów przyczyniających się do osiągnięcia tego celu.

2. **Zakres i cele**

2.1. Region Morza Śródziemnego ma jedną z najwyższych stóp bezrobocia na świecie. Ostatni złożony polikryzys jeszcze bardziej pogorszył sytuację, zwłaszcza w przypadku grup znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji, takich jak młodzież, kobiety, migranci i osoby z niepełnosprawnościami. Celem niniejszej opinii z inicjatywy własnej EKES-u jest określenie – na podstawie wcześniejszych prac Komitetu ([3])– potencjalnych sposobów wspierania tworzenia miejsc pracy oraz pobudzania ducha przedsiębiorczości i rozwoju MMŚP w tym regionie. Zwraca się w niej szczególną uwagę na potrzebę wykorzystania potencjału kobiet i młodzieży oraz zapewnienia im możliwości w zakresie przedsiębiorczości, wysokiej jakości zawodów i godnej pracy.

([2]) Dz.U. C 486 z 21.12.2022, s. 1.

([3]) Dz.U. C, C/2025/769, 11.2.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/769/oj; Dz.U. C, C/2023/862, 8.12.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/862/oj; Dz.U. C, C/2025/1189, 21.3.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/1189/oj; Dz.U. C, C/2024/877, 6.2.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/877/oj; Dz.U. C 100 z 16.3.2023, s. 68; opinia EKES-u „Apel o Niebieski Ład UE""; Dz.U. C 349 z 29.9.2023, s. 18; Dz.U. C 443 z 22.11.2022, s. 63.

2.2. Ponieważ zalecenia zawarte w niniejszej opinii stanowią wkład w pakt na rzecz regionu śródziemnomorskiego, EKES oczekuje, że utworzone zostaną silniejsze i konkretne partnerstwa śródziemnomorskie w wielu obszarach wskazanych przez Komisję Europejską i będących przedmiotem wspólnego zainteresowania ([4]). Opinia dotyczy głównie obszarów zrównoważonych inwestycji, stabilności gospodarczej i tworzenia miejsc pracy, ale ma także związek z energią, zrównoważonym zarządzaniem zasobami, łącznością, bezpieczeństwem, migracją i mobilnością. Ponadto łączy się ona z pracami Unii dla Śródziemnomorza, Fundacji im. Anny Lindh ([5]) i innych organizacji regionalnych, które realizują konkretne projekty i inicjatywy ukierunkowane na rozwój biznesu, tworzenie możliwości zatrudnienia i zwiększanie szans na zatrudnienie mieszkańców regionu.

3. **Uwagi ogólne**

3.1. Odporne i dobrze prosperujące przedsiębiorstwa są kluczowym warunkiem generowania zrównoważonego wzrostu gospodarczego i wysokiej jakości miejsc pracy. Chociaż dotyczy to wszystkich regionów, to pobudzanie przedsiębiorczości jest nieocenione w przypadku regionów o niskiej połączalności, wysokim bezrobociu i niższym dochodzie na mieszkańca, a także gorszych wynikach gospodarczych. Przedsiębiorczość generuje aktywność gospodarczą oraz dobrobyt ludzi i całego regionu. Jest to również kluczowy środek umożliwiający poszczególnym osobom zarówno samozatrudnienie, jak i tworzenie miejsc pracy.

3.2. Warunki wstępne przedsiębiorczości są co do zasady wszędzie takie same. Dostęp do szerokiej gamy zasobów i rynków produktów – zarówno towarów, jak i usług – stanowi podstawę materialną sukcesu przedsiębiorstw. Oprócz tego niezbędne są odpowiednie kompetencje i umiejętności, a także ogólny klimat społeczny sprzyjający biznesowi i przedsiębiorczości. Ponadto kreatywność i odwaga podejmowania ryzyka są zasadniczymi cechami samych przedsiębiorców. Jakość ram instytucjonalnych odgrywa również istotną rolę w rozwoju solidnej i odpornej przedsiębiorczości – poprzez poprawę sprzyjającego otoczenia operacyjnego i zwiększanie uczciwej konkurencji.

3.3. Ogólnie rzecz biorąc, społeczeństwa integracyjne muszą opierać się na liberalnej demokracji, praworządności oraz procesach dialogu obywatelskiego i społecznego we wszystkich krajach śródziemnomorskich, z korzyścią dla przedsiębiorstw, pracowników i wszystkich ludzi, zwłaszcza kobiet, młodzieży i osób z niepełnosprawnościami. EKES przyznaje, że wciąż istnieją wyzwania, którym należy sprostać, obejmujące trwające konflikty międzypaństwowe i wojny domowe, znaczne przepływy migracyjne i presję spowodowaną zmianą klimatu, a ponadto niedociągnięcia w zakresie kształcenia i szkolenia, warunków na rynku pracy, dostępu do podstawowych usług, finansów i innych zasobów oraz brak ogólnych warunków inwestycyjnych i handlowych niezbędnych do zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu.

3.4. Ponadto kobiety i osoby młode, a zwłaszcza osoby znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji (takie jak osoby z niepełnosprawnościami) napotykają większe bariery wynikające z połączenia czynników kulturowych, ekonomicznych i systemowych. Ich umiejętności wykorzystuje się w niewystarczającym stopniu, co oznacza, że grupy te mają znaczny potencjał, by przyczynić się do rozwoju gospodarki i społeczeństwa.

3.5. O skali wyzwań związanych z osobami młodymi świadczy fakt, że w regionie Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej do 2050 r. ponad 300 mln młodych ludzi wejdzie na rynek pracy. W związku z tym kluczowe znaczenie ma zapewnienie młodym ludziom dostępu do możliwości zatrudnienia wysokiej jakości i realizacji ich ambicji w zakresie przedsiębiorczości, a tym samym umożliwienie im niezależności ekonomicznej i zagwarantowanie im prawa do pozostania tak, by mogli jednocześnie przyczyniać się do stabilności społecznej i zrównoważonego wzrostu w regionie.

3.6. Zniwelowanie nierówności płci mogłoby w znacznym stopniu zwiększyć wzrost gospodarczy w regionie. Zarówno Europa, jak i region Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej są poniżej średniej światowej wynoszącej 6,2 % kobiet prowadzących własną działalność gospodarczą (odpowiednio 5,3 % i 4,5 %). Zarazem to kobiety założyły znaczną część przedsiębiorstw typu start-up w regionie Morza Śródziemnego.

([4]) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/strategy-documents/commission-work-programme/commission-work-programme-2025_en?prefLang=pl.

([5]) https://ufmsecretariat.org/, https://alf.website/en/ – EKES podpisał protokoły ustaleń z obiema organizacjami.

3.7. Uwolnienie pełnego potencjału zarówno kobiet, jak i osób młodych na rynku pracy byłoby nie tylko korzystne dla samych jednostek i zwiększyłoby ich uczestnictwo w gospodarce, ale także sprzyjałoby solidnym strukturom społecznym oraz bardziej odpornemu wzrostowi gospodarczemu w większym stopniu sprzyjającemu włączeniu społecznemu w całym regionie, przyczyniając się do tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy i zwiększając ogólny dobrobyt.

3.8. Wzmocnienie gospodarki regionu wymaga również pobudzenia handlu, zwłaszcza w związku z niedawnym przemianami w handlu światowym ([6]). Rozkład przepływów handlowych w regionie eurośródziemnomorskim wskazuje, że 90 % handlu odbywa się w UE, podczas gdy tylko 1 % przepływów handlowych ma miejsce między sąsiadami z południowego regionu Morza Śródziemnego. Przepływy handlowe między północą a południem są również znacznie niższe, niż pozwalałby na to ich potencjał, mimo że Morze Śródziemne od tysiącleci jest centrum światowego handlu. Od dawna zaniedbywano inwestycje w korytarze i punkty połączeń między państwami śródziemnomorskimi.

3.9. Promowanie przedsiębiorczości i tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy w regionie Morza Śródziemnego (ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb i potencjału kobiet i osób młodych) stanowi dla UE okazję do nawiązania z południowymi sąsiadami korzystnych partnerstw w wielu dziedzinach.

3.10. Przy tworzeniu partnerstw należy wziąć pod uwagę zróżnicowane i specyficzne cechy poszczególnych krajów w regionie i odpowiednio dostosować podejście do warunków i potrzeb lokalnych.

4. **Środki niezbędne do sprostania głównym wyzwaniom**

4.1. ***Problem percepcji uwarunkowanej kulturowo***

4.1.1. Pomimo rosnącej tendencji wyrównawczej tradycyjne role związane z płcią i normy społeczne mogą nadal ograniczać udział kobiet w życiu gospodarczym w wielu częściach regionu śródziemnomorskiego. Oczekiwania kulturowe często obarczają kobiety główną odpowiedzialnością za opiekę i obowiązki domowe, ograniczając ich dostęp do możliwości edukacji, rozwoju kariery i awansu społecznego. W niektórych krajach kobiety nie mogą samodzielnie zajmować się własnymi sprawami, np. nie mogą niezależnie zarządzać swoimi finansami ani podróżować w celach służbowych czy też rejestrować nieruchomości na swoje nazwisko.

4.1.2. Ponadto kobiety często spotykają się z uprzedzeniami ze względu na płeć, stereotypami i szklanymi sufitami w zatrudnieniu, rozwoju kariery i płacach. Dyskryminacja ta może utrudniać im dostęp do stanowisk kierowniczych i wysokopłatnych sektorów przemysłu. Obawa przed molestowaniem i dyskryminacją w miejscu pracy może w niektórych krajach zniechęcić kobiety do wykonywania określonych zawodów lub pracy w konkretnych branżach, skutkując obniżeniem współczynników aktywności zawodowej, wynagrodzenia i zadowolenia z pracy. Należy zatem aktywnie wspierać wewnętrzne programy mające na celu stworzenie bezpiecznych i niedyskryminacyjnych miejsc pracy.

4.1.3. Chociaż trudno jest zmienić normy kulturowe i postawy społeczne i trwa to dość długo, to niezwykle ważne jest podnoszenie świadomości na temat korzyści płynących z różnorodności i równości płci w gospodarce i społeczeństwie. Należy zwiększyć widoczność przedsiębiorczyń i aktywnie informować o ich sukcesach zarówno w mediach tradycyjnych, jak i na platformach cyfrowych, w tym za pośrednictwem influencerów mediów społecznościowych, a także poprzez zaangażowanie mężczyzn w propagowanie równości płci w biznesie.

4.1.4. Zarazem ważne jest określenie związanych z płcią przeszkód strukturalnych związanych z edukacją, rynkami pracy, przedsiębiorczością i podejmowaniem decyzji, a także starania o ich usunięcie.

4.2. ***Zmniejszenie niedoboru wykształcenia i kwalifikacji***

4.2.1. Aby pokonać przeszkody związane z umiejętnościami i kompetencjami, konieczne jest zapewnienie dziewczętom i kobietom takiego samego dostępu do edukacji i różnych możliwości uczenia się co chłopcom i mężczyznom: od kształcenia podstawowego po szkolenie zawodowe i szkolnictwo wyższe, co przyczyni się do poprawy ich perspektyw zawodowych. W tym celu należy wspierać wzorce do naśladowania o dobrej pozycji w społecznościach regionalnych.

([6]) Po drastycznych protekcjonistycznych cłach ogłoszonych 2 kwietnia 2025 r. przez prezydenta USA Donalda Trumpa.

4.2.2. W niektórych regionach, zwłaszcza na obszarach wiejskich lub o niedostatecznym dostępie do usług, obywatele mogą mieć mniejszy dostęp do wysokiej jakości kształcenia i szkolenia zawodowego, co ogranicza ich szanse na zatrudnienie. Należy sięgać po narzędzia i platformy cyfrowe i w pełni je wykorzystywać, aby zapewnić osobom na obszarach oddalonych dostęp do kształcenia, szkolenia i forów interakcji, z odpowiednim uwzględnieniem języków używanych na tych terenach. Korzystanie z uczenia się online i uczenia mobilnego wymaga solidnych połączeń cyfrowych, co uwypukla znaczenie infrastruktury cyfrowej i elektroenergetycznej, takiej jak przystępny cenowo dostęp do internetu i urządzeń cyfrowych, w tym dla osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji.

4.2.3. Często istnieje rozbieżność między umiejętnościami nabywanymi w szkołach i na uniwersytetach a umiejętnościami wymaganymi na rynku pracy. To niedopasowanie może szczególnie dotykać kobiety i osoby młode ze względu na mniejsze możliwości uczestniczenia w programach rozwijania umiejętności, stażach lub przyuczaniu do zawodu. Konieczne są zatem większe inwestycje w programy mobilności młodzieży i wymiany studentów, aby wspierać rozwój osobisty oraz rozwijać kompetencje i umiejętności zawodowe osób młodych. Efektywna współpraca uczelni z jak największym udziałem partnerów z regionu eurośródziemnomorskiego, wzorowana na programie Erasmus, mogłaby zwiększyć możliwości nie tylko na potrzeby edukacji, ale także partnerstw przedsiębiorczych, zapobiegając jednocześnie drenażowi mózgów.

4.2.4. Zdecydowanie zbyt mało młodych kobiet wykonuje zawody związane z naukami przyrodniczymi, technologią, inżynierią i matematyką, które mają kluczowe znaczenie dla przyszłych rynków pracy. Ogranicza to ich dostęp do możliwości szybkiego rozwoju i uzyskania wysokich dochodów. Istotne jest zatem zachęcanie dziewcząt i kobiet do studiowania przedmiotów STEM i zapoznawania się ze sztuczną inteligencją oraz innymi zaawansowanymi technologiami i narzędziami cyfrowymi. Ponadto zdobywanie solidnej wiedzy finansowej i ekonomicznej przyczyni się do zwiększenia ich umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i piastowania stanowisk kierowniczych. Łączenie nauki i sztuki mogłoby jeszcze bardziej przyczynić się do kreatywności i innowacji, a tym samym sprzyjać przedsiębiorczości zarówno kobiet, jak i mężczyzn.

4.2.5. Szczególną uwagę należy zwrócić na zapewnienie wiedzy i umiejętności wymaganych w transformacji cyfrowej i ekologicznej, począwszy od podstawowych umiejętności potrzebnych w życiu codziennym, po kompetencje wyższego poziomu i wiedzę specjalistyczną na najwyższym poziomie. W tym kontekście należy przyznać, że osoby młode są nie tylko adresatami edukacji, ale mają także wiele do zaoferowania pod względem umiejętności cyfrowych i praktyk związanych z ochroną środowiska.

4.2.6. Młodzi ludzie mogą stać się jednym z najcenniejszych atutów krajów Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, pod warunkiem że będą mieli możliwość kształcenia się i rozwijania umiejętności. Należy im zapewnić ogólne umiejętności społeczne i obywatelskie, aby umożliwić im wywieranie wpływu na społeczeństwo i uczestniczenie w nim na różne sposoby, w tym we współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, partnerstwami społecznymi, organizacjami zainteresowanych stron, strukturami wsparcia itp. Jest to również konieczne z punktu widzenia przygotowania się na przyszłość, ponieważ młodzi ludzie są liderami jutra i muszą aktywnie uczestniczyć w kształtowaniu polityki i podejmowaniu decyzji.

4.2.7. Ponadto należy im zapewnić umiejętności w dziedzinie przedsiębiorczości i przywództwa, biorąc pod uwagę, że umiejętności te są przydatne nie tylko przedsiębiorcom, ale także w życiu codziennym. Autorytety są szczególnie ważne dla osób młodych i należy je włączać w działania edukacyjne i szkoleniowe. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego odgrywają kluczową rolę w kształceniu pozaformalnym, pomagając w niwelowaniu luk w tradycyjnych systemach uczenia się i zapewniając dostępne, sprzyjające włączeniu społecznemu i kierowane przez społeczność możliwości edukacyjne.

4.3. *Poprawa warunków na rynku pracy*

4.3.1. Region śródziemnomorski boryka się z nieproporcjonalnie wysokimi stopami bezrobocia, zwłaszcza wśród kobiet i osób młodych. Jest to spowodowane problemami gospodarczymi, presją demograficzną, powolnym wzrostem gospodarczym, a czasami niedopasowaniem umiejętności osób poszukujących pracy do potrzeb rynku pracy. Wysoki odsetek pracy nierejestrowanej pogarsza z kolei warunki pracy i ochronę socjalną. W szczególności osoby młode są bardziej narażone na zatrudnienie w pracy tymczasowej lub nieformalnej, która wiąże się z niskim wynagrodzeniem, ograniczonymi świadczeniami i niskim poziomem bezpieczeństwa zatrudnienia.

4.3.2. Młodzi ludzie oczekują odpowiednich warunków życia i pozytywnych perspektyw na przyszłość w sferze wyuczenia się zawodu i zatrudnienia oraz mogą w zamian przyczynić się do faktycznego rozwoju i odporności swoich krajów, społeczności i regionów. Często są czynnikami zmian i siłą napędową postępu gospodarczego, społecznego i środowiskowego. Ponadto młode osoby są zdolne i gotowe, by proponować innowacyjne rozwiązania i tworzyć transgraniczne sieci kontaktów. Dlatego też niezwykle ważne jest skoncentrowanie wysiłków na zapewnieniu im konstruktywnych możliwości zatrudnienia oraz dobrych i godnych warunków pracy, które zachęcą ich do pozostania w danym miejscu.

4.3.3. Możliwości gospodarcze są szczególnie ograniczone na obszarach wiejskich, gdzie formalne miejsca pracy wysokiej jakości są rzadkie, a większość zatrudnienia koncentruje się w rolnictwie lub małych przedsiębiorstwach. Na niektórych obszarach może nawet w dużym stopniu brakować wiarygodnych danych o ludności. Ponadto w regionach, w których infrastruktura publicznej opieki zdrowotnej jest niewystarczająca, ograniczony dostęp do opieki zdrowotnej może rzutować na zdolność ludzi do pracy i ogólną wydajność, co ma większy wpływ na kobiety, osoby młode i osoby z niepełnosprawnościami.

4.3.4. Kobiety mogą być również bardziej narażone na niebezpieczne warunki pracy, zwłaszcza w niektórych branżach. Obawy o bezpieczeństwo osobiste i zdrowie mogą zniechęcić kobiety do podjęcia pracy lub pozostania na rynku pracy. Dlatego też tak ważne jest propagowanie godnej pracy oraz wprowadzenie wewnętrznych programów mających na celu stworzenie dobrych warunków pracy dla kobiet, w tym zapobieganie wszelkim formom dyskryminacji, molestowania i złego traktowania oraz skuteczne egzekwowanie międzynarodowych konwencji w zakresie pracy i praw człowieka.

4.3.5. Na ogół na stanowiskach kierowniczych i decyzyjnych zdecydowanie brakuje kobiet, osób z niepełnosprawnościami i osób młodych. Może to przyczyniać się do kształtowania polityk i praktyk, które utrwalają błędne koło uprzedzeń i niedostatecznej reprezentacji. W związku z tym kluczowe jest uwolnienie potencjału różnorodnych osób i ułatwienie im zajmowania czołowych stanowisk w polityce, biznesie i trzecim sektorze. Osoby te tworzyłyby w ten sposób wzorce do naśladowania i aktywnie angażowałyby się w programy podnoszenia świadomości.

4.3.6. Szczególną uwagę należy zwrócić na wspieranie równowagi między życiem zawodowym a prywatnym kobiet, na przykład poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami starszymi, zważywszy, że to kobiety częściej są obarczone tymi obowiązkami, a także pracami domowymi, co może ograniczyć ich możliwości pracy i rozwój kariery.

4.4. *Usuwanie barier w przedsiębiorczości i ułatwianie rozwoju przedsiębiorstw*

4.4.1. Problemy związane z przedsiębiorczością wynikają z różnego rodzaju przeszkód, w tym utrudnionego dostępu do finansowania i braku struktur wsparcia. Słabe przestrzeganie zasady praworządności również jest źródłem problemów, tym bardziej, że pewność prawa w otoczeniu operacyjnym jest kluczowa dla prowadzenia działalności gospodarczej. Korupcja z kolei zakłóca konkurencję i zniechęca do handlu. Ponadto istnieją przeszkody regulacyjne i biurokratyczne, ponieważ orientacja w przepisach dotyczących działalności gospodarczej jest trudna, zwłaszcza dla osób, które dopiero rozpoczynają działalność gospodarczą lub napotykają bariery językowe. By ulepszyć otoczenie biznesowe, należy uprościć ramy regulacyjne skierowane do przedsiębiorców, a w razie potrzeby powinny im towarzyszyć jasne wytyczne dotyczące wdrażania, gwarantujące, że standardy społeczne i środowiskowe nie zostaną naruszone.

4.4.2. Kobiety i młodzi przedsiębiorcy napotykają szczególne trudności w dostępie do finansowania i zasobów finansowych, które są głównym warunkiem wstępnym założenia i prowadzenia przedsiębiorstwa. Instytucje finansowe mogą mieć uprzedzenia lub przekonania, które sprawiają, że nie są skłonne udzielać pożyczek kobietom lub młodszym właścicielom przedsiębiorstw, postrzeganym jako klienci „wysokiego ryzyka" lub „nieodpowiedni". W przypadku starszych kobiet mogą również obowiązywać ograniczenia związane z wiekiem. Niektóre kobiety-anioły biznesu prowadzą działalność w sektorze rolnym, wspierając tym samym kobiety rozpoczynające działalność.

4.4.3. Dostęp do energii elektrycznej i infrastruktury cyfrowej oraz do gruntów, wody i innych zasobów naturalnych również jest koniecznością, ale nie zawsze są one dostępne lub przystępne cenowo. Brak własności gruntów i niedobór czystej wody to znaczące bariery uniemożliwiające kobietom prowadzenie działalności rolniczej. Prawnie umocowana i zabezpieczona własność jest ogólnym warunkiem wstępnym przedsiębiorczości.

4.4.4. Niezbędne są również opieka mentorska, możliwości tworzenia sieci kontaktów oraz programy szkoleniowe opracowane specjalnie dla młodych przedsiębiorców, przedsiębiorczyń w każdym wieku oraz przedsiębiorców z niepełnosprawnościami. Organizacje przedsiębiorczyń odgrywają kluczową rolę we wspieraniu i promowaniu przedsiębiorczości kobiet we wszystkich krajach śródziemnomorskich ([7]). W kilku krajach istnieją również stowarzyszenia młodych przedsiębiorców.

4.4.5. Zachodzi oczywista potrzeba wzmocnienia i wspierania tworzenia sieci kontaktów w różnych sektorach i na wszystkich szczeblach, od lokalnego po międzynarodowy, ze szczególnym uwzględnieniem sieci regionalnych. Oprócz ogólnego tworzenia sieci kontaktów, w tym uczestnictwa w konferencjach i wydarzeniach biznesowych, kobiety i młodzi przedsiębiorcy potrzebują możliwości konkretnej współpracy z innymi przedsiębiorcami i przedsiębiorstwami. Biorąc pod uwagę, że intensywna interakcja i współpraca są niezbędne dla innowacji i rozwoju przedsiębiorstw, należy zapewnić przestrzeń kreatywno-warsztatową oraz promować włączający dostęp do ośrodków przedsiębiorczości, innowacji i ekosystemów biznesowych.

([7]) www.afaemme.org.

4.4.6. Przedsiębiorczość w gospodarce społecznej to jeden ze sposobów, w jaki osoby młode mogą zaangażować się w rozwój gospodarczy i społeczny na szczeblu lokalnym, w tym na obszarach wiejskich. Wspieranie oddolnych inicjatyw, takich jak wspólnoty energetyczne, ma kluczowe znaczenie i jest szczególnie istotne dla propagowania celów społecznych i środowiskowych. Może również zapewnić osobom młodym wiedzę i umiejętności przydatne w wielu innych kontekstach.

4.4.7. Oprócz nowych przedsiębiorców również przedsiębiorstwa o ugruntowanej pozycji potrzebują sprzyjających warunków. Wiele MMŚP dąży do poprawy swoich wyników poprzez rozwój i rozszerzanie swojej działalności. W tym celu potrzebują wsparcia na rzecz budowania potencjału w gospodarce cyfrowej, która jest obecnie nieodłączną częścią każdej działalności gospodarczej. Centralną rolę odgrywają również korzystne warunki inwestycyjne i nowe możliwości handlowe umożliwiające dotarcie do szerszych rynków, w tym poprzez wspieranie połączalności północ-południe. Projekty partnerskie takie jak EBSOMED i projekty w ramach strategii Global Gateway są ważnymi instrumentami pomagającymi tym przedsiębiorstwom odnieść sukces w regionie eurośródziemnomorskim ([8]).

5. **Konkretne dziedziny przedsiębiorczości i partnerstw**

5.1. Transformacja ekologiczna może oferować liczne możliwości w zakresie przedsiębiorczości i tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy w regionie Morza Śródziemnego, a opracowane produkty i usługi mogą być przeznaczone na wykorzystanie w UE. Możliwości te obejmują na przykład produkcję energii ze źródeł odnawialnych. Produkcja energii słonecznej lub wodoru, wraz z powiązanymi sieciami energetycznymi, to obszary, w których wspólne projekty mogą w dłuższej perspektywie przynieść znaczne korzyści całemu regionowi.

5.2. Ponadto niebieska dyplomacja, zrównoważona gospodarka wodna oraz rozwój zaopatrzenia w wodę i infrastruktury wodnej, w tym odsalanie wody, stwarzają ogromne możliwości współpracy w całym regionie Morza Śródziemnego.

5.3. Aspekty zrównoważonego rozwoju mogą również otworzyć nowe perspektywy dla przedsiębiorczości w tradycyjnych sektorach, takich jak rolnictwo, a także turystyka, w odniesieniu do podróży, zakwaterowania i wyżywienia. Może również pojawić się nowy popyt na produkcję i dostawy wyrobów rzemieślniczych i produktów tradycyjnych.

5.4. Transformacja cyfrowa stwarza różne możliwości w zakresie przedsiębiorczości, w szczególności dla przedsiębiorstw typu start-up w dziedzinie technologii. Wszystkie przedsiębiorstwa muszą w swojej działalności stosować technologie cyfrowe. Szybki rozwój sztucznej inteligencji wywołuje głębokie zmiany w wielu sektorach, co wymaga od wszystkich organizacji szybkiego wykorzystania tych możliwości, a jednocześnie radzenia sobie ze związanymi z nimi wyzwaniami. Aby ułatwić współpracę w zakresie przedsiębiorczości w gospodarce cyfrowej, należy zwiększyć stabilność połączeń cyfrowych, a także ułatwić dostęp do centrów biznesowych i usprawnić mobilność osób w całym regionie.

5.5. Sektory kreatywne, takie jak branża muzyczna, filmowa i projektowa, są kolejnym przykładem, który można uznać za kluczowy dla pobudzania przedsiębiorczości i zwiększania możliwości zatrudnienia osób młodych i kobiet w regionie śródziemnomorskim. Ponadto sektory kreatywne odgrywają ważną rolę jako czynniki zrozumienia międzykulturowego i siła napędowa innowacji.

Należy również położyć nacisk na wolne zawody, od medycznych po prawnicze, społeczne, finansowe i inżynieryjne. Są one ściśle związane z bezpieczeństwem i jakością życia ludzi i tym samym odgrywają zasadniczą rolę w rozwoju społeczeństwa. Mogą one zapewnić osobom młodym perspektywy na pełną sensu pracę i życie, a kobietom – odpowiednią równowagę między życiem zawodowym a prywatnym.

Bruksela, dnia 18 września 2025 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Oliver RÖPKE

([8]) https://www.ebsomed.eu/.